

Олійник Орест Іванович
здобувач магістратури
Національного університету «Львівська політехніка»

Oliinyk Orest
Master's degree Applicant of the
Lviv Polytechnic National University

Лапішко Марія Львівна
кандидат економічних наук,
професор кафедри фінансів, обліку і аналізу
Національний університет «Львівська політехніка»

Lapishko Mariia
PhD, Professor of the Department of Finance, Accounting and Analysis
Lviv Polytechnic National University
ORSID: 0000-0002-6690-3080

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-8-10213

НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

THE NEED TO REFORM THE TAX SYSTEM OF UKRAINE AFTER THE WAR

Анотація. Вступ. Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності та шляхів реформування податкової системи України в умовах післявоєнного відновлення. Російсько-українська війна спричинила значні руйнування економіки, інфраструктури, соціальної сфери країни, щоденно виснажує державний бюджет витратами на озброєння та оборону країни. На відновлення нормального мирного життя країни потрібно чимало бюджетних коштів, а забезпечити їх надходження може ефективна податкова система, яка здатна стимулювати інвестиції та збільшувати надходження до бюджету при зниженні податкового навантаження на бізнес і населення. У статті проведено порівняння податкових систем України та окремих економічно розвинених країн, проаналізовано обсяги податкових надходжень. Авторами запропоновано концепцію оптимального реформування податкової системи України. Стаття містить рекомендації для уряду та бізнесу, які можуть бути корисними при розробці державної політики у податковій сфері, а також при обговоренні пропозицій щодо зниження державних видатків.

Мета дослідження. На основі досвіду зарубіжних країн, врахування прорахунків, допущених раніше в системі оподаткування, сформулювати концепцію реформування податкової системи України у повоєнний час.

Матеріали і методи. Матеріали дослідження – праці вітчизняних дослідників у сфері оподаткування та інформація Міністерства фінансів України. Основні методи дослідження: емпіричні, аналітичні, графічні, системні та порівняння, пояснення, класифікація, аналіз і обробка інформації тощо.

Результати. У статті проведено порівняння діючих податків в Україні та окремих економічно розвинених країнах, проаналізовано обсяги податкових надходжень та податкове навантаження. В результаті дослідження запропоновано концепцію оптимального реформування вітчизняної податкової системи, спрямовану на стимулювання інвестицій, повоєнне відновлення економічного та соціального розвитку країни. Наведено обґрунтування ймовірних заходів, які слід вжити для її реалізації та аналіз очікуваних результатів потенційних реформ.

Перспективи. Стаття містить рекомендації для уряду та бізнесу, які можуть бути корисними при розробці державної політики у податковій сфері, а також при обговоренні пропозицій щодо зниження державних видатків. Подальші наукові дослідження щодо реалізації комплексу реформ в Україні слід проводити з врахуванням змін в оподаткуванні.

Ключові слова: податкова система, реформування, післявоєнне відновлення, економічне зростання, податкове навантаження, інвестиції, державна політика, соціальний розвиток.

Summary. Introduction. The article is devoted to the justification of the need and ways of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of post-war recovery. The Russian-Ukrainian war has caused significant destruction of the country's

economy, infrastructure, and social sphere, and is daily depleting the state budget with spending on armaments and defense of the country. A lot of budget funds are needed to restore the normal peaceful life of the country, and their receipt can be ensured by an effective tax system that is able to stimulate investments and increase budget revenues while reducing the tax burden on business and the population. The article compares the tax systems of Ukraine and certain economically developed countries, analyzes the amount of tax revenues. The authors proposed the concept of optimal reform of the tax system of Ukraine. The article contains recommendations for the government and business, which can be useful in the development of public policy in the tax sphere, as well as in the discussion of proposals for reducing public expenditures.

Purpose. Based on the experience of foreign countries, taking into account the miscalculations made earlier in the taxation system, formulate the concept of reforming the tax system of Ukraine in the post-war period.

Materials and methods. Research materials – works of domestic researchers in the field of taxation and information from the Ministry of Finance of Ukraine. The main methods of research: empirical, analytical, graphic, system and comparison, explanation, classification, analysis and processing of information, etc.

Results. The article compares current taxes in Ukraine and some economically developed countries, analyzes the amount of tax revenues and the tax burden. As a result of the study, the concept of optimal reform of the domestic tax system, aimed at stimulating investments, post-war restoration of the country's economic and social development, was proposed. The justification of the probable measures that should be taken for its implementation and the analysis of the expected results of potential reforms are given.

Discussion. The article contains recommendations for the government and business, which can be useful in the development of public policy in the tax sphere, as well as in the discussion of proposals for reducing public expenditures. Further scientific research on the implementation of a complex of reforms in Ukraine should be carried out taking into account changes in taxation.

Key words: tax system, reform, post-war recovery, economic growth, tax burden, investments, state policy, social development.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, спричинило соціальні, економічні, гуманітарні, політичні, екологічні, правові та інші катастрофічно руйнівні наслідки для країни, що призвело до: людських жертв, міграції населення, гуманітарної кризи, психологічного перевантаження, руйнування економіки, інфляції, енергетичної кризи, забруднення навколишнього середовища тощо. І перелік невпинно зростає.

За таких складних умов, щоб вижити, Україна критично потребує фінансової підтримки міжнародної спільноти, а відтак наростає її борг.

Після війни Україна, фактично, стикнеться з низкою складних завдань, пов'язаних з відбудовою руйнувань. Одним із ключових факторів, які сприятимуть відновленню економічного і соціального розвитку країни, є ефективне податкове законодавство. Нажаль, нинішня податкова система України є досить складною та непрозорою, відтак породжуються можливості для ухилення від сплати податків та корупції; присутній високий рівень податкового тиску, що стримує економічне зростання та інвестування; у багатьох моментах вона не відповідає світовим стандартам, що робить Україну менш конкурентоспроможною на міжнародному ринку. Необхідність реформування податкової системи продиктована завданнями, що стоять перед державою у повоєнний період.

Невирішена частка проблеми. Існуюча в Україні система оподаткування не є раціональною, не сприяє розвитку бізнесу і виходу підприємств з тіні, не дивлячись на деякі податкові послаблення у воєнний період. Український державний бюджет майже усі роки дефіцитний, а за нинішніх складних умов дефіцит бюджету досягає катастрофічних розмірів і покривається зростаючими зовнішніми і вну-

трішніми запозиченнями. Це змушує фінансистів шукати нові податкові механізми для забезпечення потреб держави та виходу з бюджетної кризи. Ефективна та виважена податкова система, яка не гальмуватиме економічне зростання, зможе стимулювати інвестиції та збільшити надходження до бюджету тим самим вона сприятиме відродженню України.

Реформування податкової системи України є досить складним завданням, яке потребуватиме значних зусиль з боку уряду, бізнесу та громадськості. Однак, вдала її перебудова може стати потужним каталізатором відбудови країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробленні пропозицій щодо удосконалення податкової системи та поліпшення фінансового стану економіки України зроблено вітчизняними фахівцями, експертами та дослідниками. Усі дослідження, пов'язані із державними фінансами, проводяться з врахування офіційної інформації Міністерства фінансів України, зокрема, щодо поточної стану показників державного боргу, державного бюджету України, структури та динаміки його доходів, частки податкових надходжень тощо [1; 2; 3]. Аналіз актуальних ставок податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, а також інформація стосовно діючих ставок податку на доходи фізичних осіб, які входять до складу основного масиву податкових надходжень бюджету України у 2024 році здійснено бухгалтером-експертом В. Онищенком [4; 5; 6]. Про перспективи отримання та використання Україною 50 млрд. доларів США з російських активів та подальше фінансування України в рамках програми Ukraine Facility на 50 млрд. євро інформують народний депутат Я. Железняк [7], та віцепрезидент Єврокомісії В. Домбровскіс [8]. Економічним оглядачем та фахівцем з питань фінансів Б. Слущким

порушено питання необхідності революційної податкової реформи для порятунку економіки України та складності її реалізації в умовах війни [9]. Публікації в інформаційних ресурсах [10; 12; 13; 14] дають змогу докладніше зрозуміти податкові системи економічно розвинутих країн таких як Велика Британія та Польща. Ю.Гайда порівняв ставки акцизу на пальне в Україні та Європейському Союзі (ЄС) [15] та обґрунтовує пропозиції Кабінету міністрів України, щодо підвищення акцизного податку на пальне [11]. Я.Вінокуровим проаналізовано кошторис реалізації радикальної податкової реформа «Усе по 10%», яка передбачає зниження ставок ключових податків, зокрема: податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та податку на додану вартість (ПДВ), до 10%. У публікації спеціаліста Департаменту фінансового законодавства Міністерства юстиції України О.Майстренко порушено проблеми податкових колізій в законодавстві та запропоновано напрямки реформування податкової системи України. У дослідженні В.Обух, Я.Колоди проаналізовано, з точки зору владної команди, бізнесу та суспільства, основні погляди на реформування існуючої податкової системи України під час війни, в контексті головної мети держави — отримання більше інвестицій і податків при зниженні податкового навантаження на бізнес та громадян [18]. Разом з тим, залишаються не вирішеними проблемні питання в частині: пошуку нових податкових механізмів для забезпечення потреб держави та виходу з бюджетної кризи.

Постановка завдання. Проаналізувати досвід зарубіжних країн у сфері оподаткування, виявити прорахунки, допущені раніше у вітчизняній податковій політиці, сформулювати концепцію реформування податкової системи України у повоєнний час.

Виклад основного матеріалу. Серед основних завдань, без виконання яких не вдасться успішно відновити та модернізувати Україну, є побудова більш ефективної податкової системи України, яка б генерувала оптимальні об'єми доходів для покриття необхідних видатків.

Нажаль, війна має вагомий вплив на економічне і соціальне життя країни. За даними Організації Об'єднаних Націй (ООН) понад 8 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами, а більше як 5,6 мільйона людей виїхали за кордон.

Через руйнування і закриття багатьох підприємств відбулось зростання безробіття та бідності населення. Торгівля та інвестиції також скоротилися, що ще більше погіршило економічну ситуацію в країні. На кінець 2023 року державний борг України становив 84,4% валового внутрішнього продукту (ВВП) країни. А станом на 30.06.2024 року обсяг сукупного державного боргу України зріс на +11,7% до 6,167 трлн. грн. Водночас зовнішній борг України зріс на 593млрд. грн до 72,3% від сукупного. Загальну структуру державного та гарантованого державою боргу наведено у Табл. 1.

За допомогою бюджету держава концентрує певну частку ВВП та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, для соціального захисту населення, утримання органів державної влади та управління, а особливо у теперішній час, ще й на оборону країни. В умовах війни присутній гострий дефіцит надходжень до бюджету (Табл. 2), а обсяги наданої зовнішньої фінансової допомоги не перекривають усіх потреб.

За підсумками червня 2024 р. дефіцит бюджету сягнув 615 млрд. грн, а річний показник дефіциту закладено на рівні 1,572 трлн. грн або 47,5% від запланованих обсягів видатків країни.

Таблиця 1

Структура державного та гарантованого державою боргу, млн. грн

Показники	Зовнішній	Частка	Внутрішній	Частка	Всього	Частка
Державний борг	4 207 568,70	68,20%	1 642 581,60	26,60%	5 850 150,30	94,80%
Гарантований борг	248 809,00	4,00%	69 013,30	1,10%	317 822,30	5,20%
Сукупний борг	4 456 377,70	72,30%	1 711 594,90	27,70%	6 167 972,60	100,00%

Джерело: розроблено авторами за даними [1]

Таблиця 2

Виконання державного бюджету України в I півріччі 2024 р., млн. грн

Показники	Доходи	Видатки	Кредитування	Дефіцит бюджету	Частка, %
Заплановані	1 768 451,00	3 309 048,00	30 890,40	-1 571 486,90	-47,491
Січень	154 849,80	170 075,50	-142,30	-15 083,50	-8,869
Лютий	398 247,60	493 454,90	-1 086,30	-94 120,90	-19,074
Березень	642 107,10	841 145,50	-1 143,00	-197 895,40	-23,527
Квітень	845 717,00	1 155 455,00	-2 433,90	-307 303,60	-26,596
Травень	1 074 954,80	1 545 823,00	-4014,70	-466 853,50	-30,201
Червень	1 316 712,10	1 935 282,90	-4077,80	-614 492,90	-31,752

Джерело: розроблено авторами за даними [2]

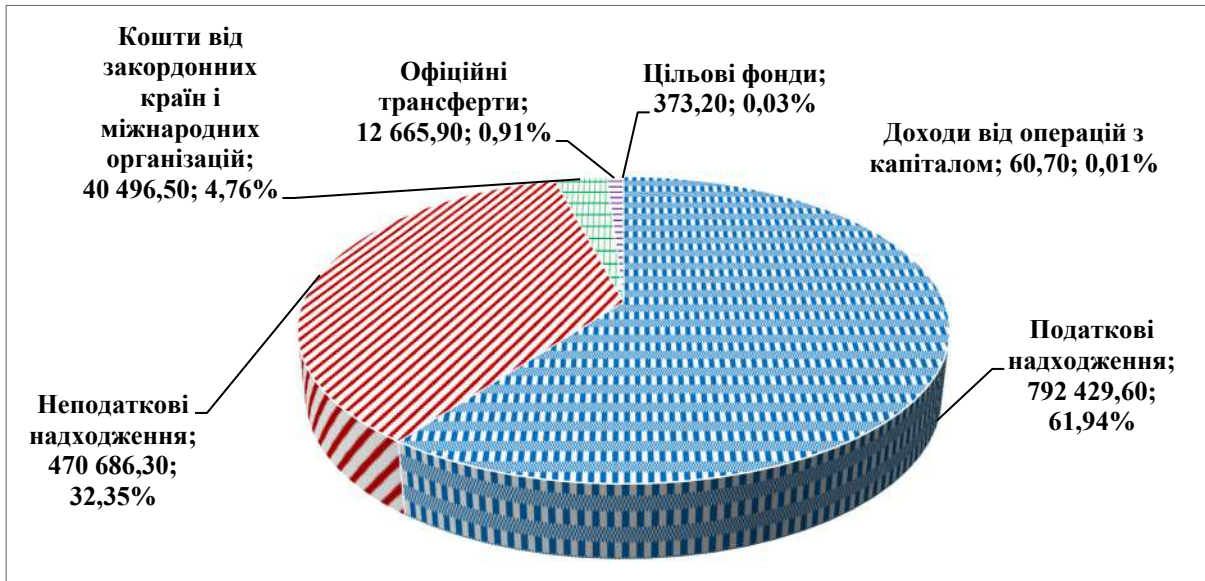

Рис. 1. Структура доходів державного бюджету України на 01.07.2024 р. за найбільш вагомими показниками, млн. грн

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Окрім того, у зв'язку з повномасштабною війною структура доходів державного бюджету України суттєво змінилася. Зменшилися надходження від податків та зборів, збільшилася частка трансферів та міжнародної допомоги.

Структуру доходів державного бюджету України станом на 01.07.2024 р. за найбільш вагомими показниками відображено на рис. 1 та рис. 2.

З огляду на структуру та обсяги доходів державного бюджету бачимо, що податкові надходження

становлять 792,43 млрд. грн і складають понад 60% від усього масиву доходів до державного бюджету.

Отже, збільшення ефективності стягнення податків, розширення податкової бази та боротьба з податковими ухиленнями повинні призвести до значного зростання податкових надходжень та скорочення дефіциту бюджету. Проте, тут слід бути обережними, адже надмірний податковий тиск та занадто велика залежність від податкових надходжень робить бюджет вразливим до змін в економіці. Зокрема,

Рис. 2. Структура податкових доходів державного бюджету України на 01.07.2024 року, млн. грн

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

зменшення економічної активності може призвести до падіння податкових надходжень.

З рис. 2 бачимо, що основну масу податкових надходжень до державного бюджету України, а це 81,96%, формують чотири види податку: ПДВ з імпортних та вітчизняних товарів, податок на прибуток підприємств, ПДФО.

В 2024 р. відрахування за цими податками мають наступний вигляд:

➤ **Ставки ПДВ:**

- 20% — загальна ставка (пункт «а» пункту 193.1 Податкового кодексу України (ПКУ)).
- 14% — ставка для деяких сільськогосподарських товарів (пункт «г» пункту 193.1 ПКУ).
- 7% — ставка ПДВ для медичних виробів, лікарських засобів, екскурсійних послуг для відвідувачів музеїв, показу оригінальних творів, адаптованих фільмів, а також послуг тимчасового розміщення/проживання (пункти «в» пункту 193.1 ПКУ та пункт 74 підрозділу 2 Перехідних положень ПКУ).
- 0% — експортна ставка (пункт «б» пункту 193.1 ПКУ та перелік у статті 195 ПКУ) [4].

➤ **Податок на прибуток підприємств** (Табл. 3).

➤ **Ставки податку на доходи фізичних осіб** (пп. 167.1–167.5 Податкового кодексу України) у 2024 році визначаються в залежності від виду доходу, з якого утримуватимуть цей податок та є наступними (18%; 9%; 5%; 0%) [6].

Сьогодні в інформаційному просторі обговорюються різні моделі майбутньої податкової системи

країни, йде інтенсивний пошук нових джерел податкових надходжень з метою хоч якось стабілізувати та вирівняти економіку, а також закрити бюджетний дефіцит. На жаль, погляди на податкові зміни влади, суспільства і бізнесу суттєво різняться.

Законодавцям доведеться враховувати думку міжнародних партнерів, які підтримують бюджет країни. Не тільки у 2024 році, але й у 2025 році Україні буде потрібне зовнішнє фінансування на рівні 32–35 млрд. дол. США. Частково цю суму покривав Міжнародний валютний фонд (МВФ) і ЄС та деякі інші країни, але залишок у 10–15 млрд. дол. США до сьогодні покрити було нічим.

Тому, нещодавно країни G7 домовилися видати Україні кредит у 50 млрд. дол. США, який погашатимуть за рахунок процентів із заморожених російських активів. Суть полягає в тому, що 50 млрд. дол. США Україна отримає від союзників найближчим часом, а погашати кредит будуть процентами із заморожених російських золотовалютних резервів на суму близько 300 млрд. євро. Дані резерви зберігаються в західних фінансових організаціях і приносять кілька мільярдів на рік у вигляді процентів. Проте є важлива умова, 50 млрд. дол. США можна буде одразу повернути кредитору, якщо 300 млрд. вдасться конфіскувати. А решта суми залишиться у компенсаційному фонді [7].

Разом з цим, слід врахувати те, що в ЄС затвердили програму Ukraine Facility, яка передбачає передачу Україні 50 млрд. євро фінансової допомоги

Таблиця 3

Ставки податку на прибуток підприємств у 2024 році

Ставка податку	Вид доходу	Норми Податкового кодексу
18%	базова ставка податку на прибуток	п. 136.1
3%	від об'єкта оподаткування — за договорами страхування	пп. 141.1.2
0%	за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії	підпункти 14.1.52, 14.1.52–1, 14.1.52–2, 14.1.116
0, 4, 5, 6, 12, 15, 18 та 20%	доходи нерезидентів та прирівняних до них осіб із джерелом їхнього походження з України у випадках, встановлених п. 141.4 ПК	п. 136.3
10%	від доходу, отриманого від організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів	пп. 136.4.1
18%	від доходу, отриманого від діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор, крім доходу, отриманого від організації та проведення азартних ігор у залах гральних автоматів	пп. 136.4.2
25%	від скоригованого прибутку контрольованої іноземної компанії (пп. 133.1.5 ПК), визначеного відповідно до ст. 39-2 ПК	пп. 134.1.7
30%	від суми доходів, визначених пп. 134.1.4 ПК — під час провадження діяльності з випуску та проведення лотерей	п. 136.6
9%	від бази оподаткування, визначеної відповідно до пунктів 135.2, 137.10 та п. 141.91 (крім пп. 141.9-1.3 і 141.9-1.4) ПК — під час провадження діяльності резидентами Дія Сіті — платниками податку на особливих умовах відповідно до Закону «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 № 1667-IX	п. 136.8

Джерело: розроблено авторами за даними [5]

до 2027 року за умови проведення Україною визначених програмою реформ. На сьогодні держава вже отримала кілька траншів у межах цієї програми, а саме на суму 4,5 млрд. євро, 1,5 млрд. євро та 1,9 млрд. євро, у вересні цього року може отримати від ЄС ще 4,1 млрд. євро допомоги [8].

Відтак, зрозуміло, що іноземні інвестори працюватимуть в Україні за умови максимально прозорої та чесної податкової системи.

З огляду на позицію МВФ, щонайменше, до завершення війни, Україні навряд чи вдасться звизити бази оподаткування та знизити основні податкові ставки. Проте, ми вважаємо, що уже зараз слід докласти максимум зусиль, щоб побудувати справедливую та ефективну податкову систему після війни, яка сприятиме відновленню та розвитку України.

Податкова реформа є ключовою для економіки будь-якої із країн, тому вона потребує детального вивчення попереднього досвіду країн світу, ретельних розрахунків для мінімізації ризиків, що дозволить нам уникнути помилок та вибрати найоптимальніші варіанти її реформування.

Цілком ймовірно, що очікування результатів реформування займе чимало часу, а допомога міжнародних партнерів в якийсь момент припиниться і країні прийдеться зосередитись на інвестиціях та нарощенню виплат за отриманими реструктуризованими позиками та боргами, які невпинно зростають. Попередні війни вже продемонстрували, що по їх завершенню зовнішні борги країн були колосальними і могли у три рази перевищувати обсяги ВВП.

І хоча міжнародна допомога відіграє ключову роль у фінансуванні українського спротиву під час війни, після її завершення Україні доведеться самостійно вирішувати завдання з відновлення країни.

Тому, з огляду на масштаби руйнувань та необхідність динамічного розвитку, Україні варто мобілізувати всі наявні ресурси та провести глибокі системні реформи у найважливіших сферах суспільства, а існуюча податкова система має бути кардинально змінена [9].

Створити достатньо продуману, стабільну та прозору модель податкової системи, яка б усім подобалась та в повній мірі сприяла розвитку бізнесу досить складно. Для вирішення цього питання варто враховувати сильні та слабкі сторони моделей податкових змін різних країн світу.

До прикладу, Ірландія та Кіпр продемонстрували успішний досвід стимулювання економічного відновлення після кризи за допомогою податкових реформ, спрямованих на зниження податків. В Ірландії, реформа передбачала зниження корпоративного податку з 15% до 12,5%, як наслідок, бюджетні надходження за кілька років зросли на 45%. Аналогічно, Кіпр, знизивши ставку податку на прибуток з 13% до 10%, значно стимулював свій економічний розвиток та залучення інвестицій з усього світу. Також в Болгарії, в свій час, відбулось зниження

податкових ставок — до 10%, і вже в перший рік це призвело до приросту бюджетних доходів на 30%.

Ми проаналізували досвід Великої Британії, яка двадцять років поспіль зазнавала військових втрат, змогла провести масштабну реорганізацію фіскальної і грошово-кредитної сфери, після якої було закладено підґрунтя фіскальної домовленості із суспільством і яка робить країну успішною й зараз та Польщі, а ставки податків у цих країнах порівняли з вітчизняними (Табл. 4).

Податкова система Великобританії демонструє оптимальне навантаження та є більш прогресивною, справедливою та ефективнішою, ніж українська. Окрім цього, вона є більш гнучкою і в багатьох аспектах її увага акцентована на статусі та фінансових показниках особи чи об'єкта, що робить її суспільно відповідальною.

Не менш вдало, під Європейські стандарти, вдалось скоригувати свою податкову систему — Польщі, що дає їй змогу при оптимальному навантаженні підтримувати необхідний рівень доходів та забезпечувати сталий розвиток. Найважливішими джерелами доходів бюджету Польщі є податок на доходи, соціальне страхування, корпоративний податок та податок на додану вартість, які застосовуються на національному рівні. І саме тут вбачаються більш справедливі та гнучкі ставки податків, які орієнтовані на спроможність, заможність та напрямки і сфери діяльності суб'єктів господарювання.

Загалом наведені приклади підкреслюють ефективність вже існуючих моделей податкових систем, що базуються на гармонійному та виваженому коригуванні ставок податків для стимулювання економічного зростання країн з позиції їх потенціалу та спроможності населення.

Україні ж, з огляду на її географічне розташування та можливості, слід шукати власний шлях до успіху.

На сьогодні влада намагається всіляко втримати економіку країни, водночас виконуючи умови країн партнерів, донорів, кредиторів тощо, з метою отримання колосальних траншів для стабілізації економіки та покриття видатків. При цьому, відбувається значне посилення податкового навантаження на усіх в Україні. Влада розуміє, що треба якось зменшити залежність від зовнішніх запозичень попри наростання видатків у зв'язку з війною, якій немає ні кінця ні краю. Але у всьому є своя межа і вкрай важливим є збереження здорового податкового та фінансового балансу між державою, суспільством та бізнесом.

Ми вважаємо, що найбільш оптимальним варіантом для стимулу бізнесу та інвестицій є модель: менші податки — більші надходження. Тобто податкова система має бути, звісно контрольованою, прозорою та чесною, але з оптимальним податковим навантаженням, що призведе до зниження тіньової економіки, збільшення надходжень та розвитку біз-

Таблиця 4

Порівняння деяких видів податків Великобританії, Польщі та України

Показники	Великобританія	Польща	Україна
Корпоративний податок	19%	19% (з перших €50 000); 25% (з суми понад €50 000)	18%
Податок на додану вартість (ПДВ)	20% (5% для деяких товарів)	23%, 8% (деякі товари та послуги), 5% (деякі товари та послуги), 0% (деякі товари та послуги)	20% (14%, 7%, 0% для деяких товарів)
Податок на нерухомість	Діловий податок: залежить від орендної плати, Council Tax: залежить від вартості нерухомості та статусу власника, Mansion Tax: 1% (для нерухомості понад 1,5 млн. £ (1,755 млн. €))	Залежить від місцевої влади	Залежить від площі та типу нерухомості та його розташування
Податок на спадщину	40% (для спадщини понад 325,000£ (380,250€))	3%, 7%, 12% від визначеної суми за групами, а також 5%, 7%, 9%, 12%, 16%, 20% від надлишку який перевищує цю суму	-
Соціальні внески	National Insurance Contributions: 13,25% (для працівників); 15,05% (для роботодавців)	Стандартні внески до ZUS – база становить 60% від показника середньої заробітної плати; – пільгова — 30% від мінімальної заробітної плати.	Єдиний соціальний внесок: 22% (для роботодавців)
Податок на приріст капіталу	19%, на прибуток від продажу капітальних активів, таких як нерухомість, фінансові активи (акції, облігації тощо. буд.). Податок на приріст капіталу стягується за стандартною ставкою.		Приріст капіталу розглядається як звичайний дохід і оподатковується за звичайною ставкою податку на прибуток підприємств (18%)
Податок на доходи фізичних осіб	Прогресивна шкала: 0%, 20%, 40%. 45%. 0% — якщо річний дохід не перевищує 12570£ (14920€); 20% — якщо річний дохід знаходиться в межах від 12571£ до 50270£ (від 14708€ до 58816€); 40% — якщо річний дохід знаходиться в межах від 50271£ до 150000£ (від 58816€ до 175500€); 45% — якщо річний дохід перевищує 150000£ (175500€).	18% (прогресивна ставка: 17% 32%). Податок за ставкою 12% стягується на основі розрахунку податку, що не перевищує 120 000 злотих (27 600€). Податок на перевищення цієї суми розраховується за ставкою 32%. Податок додатково зменшується на суму, що зменшує податок й становить 3600 злотих (828€). Інші доходи або доходи 19% та 10%. Ставки паушального платежу на дохід залежно від виду діяльності становлять 17%, 15%, 14%, 12%, 10%, 8,5%, 5,5% і 3%.	Базова ставка: 18%. в залежності від виду доходу, з якого утримуватимуть цей податок (18%; 9%; 5%; 0%)
Акцизи на нафтопродукти	Бензин та дизель: приблизно по 0,6700 EUR/litre	Бензин: 0,3590 EUR/litre, дизель: 0,3300EUR/litre (були 0,42 та 0,47 відповідно)	Бензин: 0,2135 EUR/litre, дизель: 0,1395 EUR/litre
Річний акцизний податок на транспортні засоби	Залежить від типу та ваги транспортного засобу	—	Залежить від об'єму двигуна та року випуску транспортного засобу
Ухилення від сплати податків	Жорсткі заходи, кримінальне переслідування, штрафи	Жорсткі заходи, кримінальне переслідування, штрафи	Високий рівень, корупція, неефективність системи
Вплив на економіку	Вважається однією з найефективніших, стимулює зростання	Оптимально стимулює зростання та розвиток	Потребує реформ для стимулювання росту

Джерело: розроблено авторами за даними [10; 11; 12; 13; 14; 15]

несу і вливання інвестицій. І така система повинна в своїй основі передбачати консолідовані та диференційовані ставки податків, орієнтовані на фінансовий стан суспільства, суб'єктів господарювання, окремих громадян та статус об'єктів оподаткування, адже багаті повинні платити вищі податки.

Таким чином, основною передумовою ефективної роботи податкової системи та мінімізації ухиляння від сплати податків є максимальне розширення податкової бази при встановленні тих самих же оптимальних ставок оподаткування шляхом уникнення винятків із загальних та обов'язкових правил оподаткування. Адже надмірне та недостатньо контрольоване підвищення податкових ставок може порушити і без того дуже крихкий баланс в економіці і бізнес-кліматі та призвести до падіння фондового ринку, суттєвого погіршення умов господарювання, а відтак життя суспільства та держави в цілому. Крім того, високі податкові ставки при малій базі не мають сенсу.

Саме тому, слід знайти баланс між мобілізацією ресурсів до держбюджету та створенням стимулів для економічного зростання. А можливими варіантами можуть бути: зниження ставок податків, зокрема ПДВ, посилення контролю за податковими пільгами, впровадження антикорупційних заходів, забезпечення прозорості судової системи, гарантування права власності та стабільності для приватного сектору.

При цьому варто зазначити те, що дуже важливу роль у післявоєнній відбудові України відіграватиме саме приватний сектор. І тому реформована податкова система має формувати максимально сприятливі умови для його розвитку, стимулювати здорову конкурентоспроможність бізнесу та спонукати до залучення інвестицій. Гроші повинні працювати не закордоном, а в Україні. Водночас, постає дуже гостре питання в тому, що з метою надання бізнесу доступу до фінансування та подолання корупції і оптимізації податків, доведеться реформувати правоохоронну та судову системи, а відтак працювати над зменшенням корупції та лобюванням інтересів вибраних бізнесменів чи спричиняти тиск на інших.

На сьогодні, одним із законопроектів податкової реформи пропонується запровадити наступні податкові ставки: податок на прибуток громадян — 10%, податок на прибуток підприємств — 10%, ПДВ — 10%, Єдиний соціальний внесок до Пенсійного фонду (ЄСВ) — 0% замість 22%. Проте, вважаємо, що така ідея загрожує фінансовій стабільності країни, з огляду на те, що в умовах значного зниження надходжень від податків унаслідок війни й відсутності їх компенсаторів не можливе розширення бюджетного дефіциту. Водночас, це матиме негативні макроекономічні наслідки, які ускладнюватимуть не тільки поточну макроекономічну ситуацію, а й повоєнне відновлення економіки та держави загалом [16].

Крім того, представниками експертного середовища пропонується й інші варіанти реформування, зокрема: встановлення ставок ПДВ — приблизно

на рівні 10% (за досвідом ЄС) чи навіть 7% — як у Швейцарії (замість нинішніх українських 20%), або ж заміна ПДВ податком з обороту, який значно простіший в адмініструванні, а отже це в подальшому мінімізуватиме ризики корупції.

Схожу думку висловлюють і представники НБУ, зокрема, вони підтримують зміни до податкового законодавства, які сприятимуть спрощенню адміністрування податків, бо на його складність та затратність часто нарікає бізнес. Проте важливою умовою є уникнення негативного ефекту на податковій надходження.

Оскільки, найбільшою проблемою України у її Євроінтеграційному процесі є непрозорість відносин між державою та бізнесом щодо податків, вважаємо цілком ймовірним запровадження таких ставок податків, із які б дозволили вивести економіку на новий рівень розвитку та які бізнесу було б вигідніше сплачувати, аніж оптимізувати. При цьому, це б дозволило підприємцям зберегти кошти, які в подальшому можуть бути витрачені на капітальні інвестиції та підвищення зарплат працівникам.

Разом з цим, в основі нового податкового законодавства повинна бути закладена податкова справедливості [17]. І майбутня податкова система, має формувати добросовісні конкурентні умови та бути максимально сприятливою як для іноземних, так і для вітчизняних інвестицій. І справа не лише у зниженні податкових ставок, а й у формуванні більш сприятливого бізнес-клімату в країні загалом.

Водночас, на наш погляд, також важливо працювати над: спрощенням процедур отримання дозволів на купівлю земельних ділянок та будівництво; створенням розвиненої державної інфраструктури фінансування бізнес-проектів тощо; паралельно слід боротися із явищем надмірного регулювання.

Поступове введення змін та тривала їх дія, допоможуть усім вчасно адаптуватися й заздалегідь спланувати діяльність. Важливим моментом є послідовність дій у монетарній політиці держави, що дозволить уникнути гіперінфляції, яка може знищити довіру до економічної системи країни.

Ваговим фактором при реформуванні є врахування високого рівня технологічності сучасного світу. До прикладу, в Естонії, у свій час все було максимально спрощено і за основу взято автоматизацію та діджиталізацію. При такій концепції, ресурси держави на утримання фіскальних органів майже не витрачаються, вплив людського фактору на систему — мінімальний. І дана модель варта уваги для її реалізації в Україні.

Окрім того, теперішня стресова ситуація, робить український народ сильнішим і це лише сприятиме модернізації країни [18]. Тому, на наш погляд, реформована податкова система України повинна: — стимулювати інвестиції, інновації та підприємницьку діяльність, сприяючи таким чином економічному зростанню;

Таблиця 5

Концепція реформування податкової системи України після війни

Показник	Характеристика
Реформування ставок податку на прибуток підприємств	– зниження ставок корпоративного податку та податку на доходи фізичних осіб для стимулювання підприємницької активності та залучення інвестицій. До прикладу: 13% (з перших €50 000) і 15% (з суми понад €50 000) з поступовим виходом на 19%, наприклад через 3–5 років опираючись на показники відродження економіки та суспільства; – тимчасове запровадження податкових канікул для новостворених підприємств у стратегічно важливих галузях.
Реформування ставок податку на доходи фізичних осіб (ПДФО)	– зниження ставок ПДФО для стимулювання підприємницької діяльності та добробуту населення. До прикладу: прогресивна шкала: 0%, 15%, 30%, 45%: 0% — якщо річний дохід особи не перевищує 3000 EUR; 15% — якщо річний дохід знаходиться в межах від 10 000 EUR до 10 000 EUR; 30% — якщо річний дохід знаходиться в межах від 10 000 EUR до 20 000 EUR; 45% — якщо річний дохід перевищує 20 000 EUR.
Спрощення податкового адміністрування	– впровадження сучасних інформаційних технологій та інновацій для автоматизації процесів податкового адміністрування та звітності; – спрощення процедур реєстрації платників податків та подання податкових декларацій.
Реформування ПДВ	– зниження ставки ПДВ та запровадження диференційованих ставок для різних категорій товарів та послуг. До прикладу: базова 18%, 8% (деякі товари та послуги), 0% (деякі товари та послуги); – підвищення ефективності відшкодування ПДВ для експортерів та боротьба з шахрайством у сфері ПДВ.
Реформування ставок акцизного податку	– на нафтопродукти: бензин: поступове нарощення протягом 3 років до 0,359 EUR/litre, дизель: 0,330EUR/litre, далі поступове нарощення протягом 2 років до 0,420 та 0,470 EUR/litre відповідно; – на алкогольні напої та тютюнові вироби: поступове нарощення протягом 3–5 років діючих ставок акцизного податку на вироблені в Україні та ввезені такі товари до показників еквівалентних 80% ставок діючих на території ЄС.
Реформування ставок рентної плати за використання природних ресурсів	– поступове збільшення, протягом 5–10 років, ставок рентної плати за використання природних ресурсів із приведенням їх до середніх показників країн Європи.
Податкова амністія	– запровадження податкової амністії для легалізації незадекларованих доходів та активів із зниженими штрафними санкціями або без них.
Розширення бази оподаткування	– 10%, на прибуток від продажу капітальних активів, таких як нерухомість, фінансові активи (акції, облігації тощо. буд.). При цьому податок на приріст капіталу стягується за стандартними ставками; – залучення до оподаткування нових сфер діяльності та активів, зокрема в секторі цифрової економіки, криптовалют, медіапростору, послуг тощо; зменшення кількості податкових пільг, які спотворюють конкурентне середовище; – введення податку на спадщину орієнтовану на статус об'єкта та платника. До прикладу: 30% (для спадщини понад 200 000 EUR).
Боротьба з ухиленням від сплати податків	– підвищення прозорості фінансових потоків та посилення контролю за операціями з офшорними зонами; – контроль за держслужбовцями та іншими статусними громадянами, з метою зменшення корупційної складової; – поступове посилення відповідальності за ухилення від сплати податків, зокрема шляхом впровадження жорсткіших санкцій.
Децентралізація податкової системи	– надання більшої фінансової автономії місцевим громадам через збільшення частки місцевих податків та зборів; – впровадження та вдосконалення системи регіональних податків, що враховують специфіку розвитку окремих регіонів.

- бути справедливою, тобто забезпечувати рівні умови для всіх платників податків, та має бути прозорою, щоб мінімізувати можливості для ухилення від сплати податків;
- бути легкою для адміністрування та дотримання, що зменшить витрати як для держави, так і для платників податків;

- відповідати міжнародним стандартам та практикам, що сприятиме інтеграції до глобальної економіки;
- податкове законодавство має бути стабільним та передбачуваним, що дозволить бізнесу планувати свою діяльність на довгострокову перспективу.

З огляду на вищеописані умови, нами запропоновано концепцію реформування податкової системи України після війни (Табл. 5).

Впровадження подібної реформи податкової системи в Україні після війни, водночас з поступовою підготовкою підґрунтя під час війни, могло б збільшити надходження до державного бюджету в межах 30–40% та спонукати до поступового відродження та розвитку економіки держави в цілому, а відтак її стабільному та ефективному економічному зростанню.

Україні вже зараз варто також активно працювати над скороченням обсягів своїх зобов'язань та зменшенням сукупного державного боргу. Одним із варіантів може стати запровадження концепції «борг-на-клімат», тобто коли кредитор списує борг в обмін на обов'язок боржника інвестувати кошти у боротьбу зі зміною клімату, зокрема, в «зелену» енергетику тощо. Зважаючи на заяви влади про намір розвивати цей та інші сектори економіки, це може стати додатковим інструментом для вирішення багатьох проблем.

Дуже дієвий спосіб зменшення державного боргу — оптимізація державних видатків. В період війни, коли постійно зростають видатки на соціальний захист потерпілих та оборону країни, ми пропонуємо обмежити розміри заробітних плат та інших доходів державних управлінців, службовців, суддів, працівників бюджетної сфери, керівників та членів наглядових рад державних підприємств до 100 тис. грн. Зекономлені державні кошти направити на військові потреби, соціальні виплати потерпілим від війни та на погашення внутрішнього боргу країни. Слід менше коштів витратити на цілком не першочергові речі, зокрема ремонти доріг по всій країні чи будівництво стадіонів біля лінії фронту за коштів податків, зібраних з заробітних плат українських захисників та й громадян в цілому.

Важливою є неухильна боротьба із корупцією, щоб кошти які надходять у державну казну, кредити, які країна залучає від міжнародних партнерів, направлялися туди, де вони дійсно необхідні, а не осідали у кишенях нечесних посадовців, бо за це все суспільству доведеться платити власним коштом.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Війна, спричинила значні руйнування економіки, інфраструктури та соціальної сфери країни. Для ефективного відновлення цих секторів необхідна гнучка та ефективна податкова система, яка сприятиме залученню інвестицій, збільшенню надходжень до бюджету та зниженню податкового навантаження на бізнес і населення.

Нами проведено порівняльний аналіз податкових систем України та окремих країн, виявлено основні розбіжності та запропоновано концепцію реформування та спрямування податкової системи України, створення сприятливих умов для залучення інвестицій та розвитку бізнесу, що в свою чергу сприятиме відновленню вітчизняної економіки.

Розроблені рекомендації можуть бути корисними для уряду та бізнесу при розробці та впровадженні державної політики у податковій сфері. Запропоновані заходи сприятимуть формуванню стабільної та ефективної податкової системи, що є ключовим фактором для успішного відновлення та подальшого розвитку країни.

Проте, реформування податкової системи України є складним і багатоетапним процесом, що вимагає комплексного підходу усіх ланок державного управління та тісної співпраці між урядом, бізнесом та громадянським суспільством. Впровадження ефективної податкової системи сприятиме економічному розвитку країни, підвищенню конкурентоспроможності української економіки та забезпеченню стабільних надходжень до державного бюджету.

Література

1. Державний борг України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення: 01.08.2024).
2. Державний бюджет України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 01.08.2024).
3. Доходи держбюджету України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 01.08.2024).
4. Актуальні ПДВ ставки у 2024 році. URL: <https://xn----7sbckckaxdpjf4doeinlcz.xn--j1amh/uk/pdv/> (дата звернення: 09.06.2024).
5. Онищенко В. М. Податок на прибуток підприємств у 2024 році. *Головбух*. 2024. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7206-platnik-podatku-na-pributok-na-zagalnih-pdstavah> (дата звернення: 09.06.2024).
6. Ставки ПДФО у 2024 році. *Експертус*. URL: <https://gb.expertus.com.ua/catalogues/2064> (дата звернення: 09.06.2024).
7. 50 млрд. доларів з російських активів. Коли Україна отримає гроші і куди зможе витратити. *BBC News Україна*. 2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9ww1l2gy9wo> (дата звернення: 24.06.2024).
8. Носальський І. Україна наступного тижня отримає 1,9 млрд. євро від ЄС у рамках Ukraine Facility. *РБК-Україна*. 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-nastupnogo-tizhnya-otrimae-1-9-mlrd-1718982627.html> (дата звернення: 24.06.2024).
9. Слуцький Б. Податковий шок: як революційна реформа зможе врятувати економіку України. *УНІАН*. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/podatkoviy-shok-yak-revolyuciyna-reforma-zmozhe-vryatuvati-ekonomiku-ukrajini-12206775.html> (дата звернення: 09.10.2023р.).

10. Приходько А. А. Консультація по податках у Великобританії. *PRIKHODKO&PARTNERS*. URL: <https://prikhodko.com.ua/poslugu/migracziya-do-yevropy/velykobrytaniya/konsultacziya-po-podatkah-v-velykobrytaniyi/> (дата звернення: 11.06.2024).
11. Як Кабмін планує підвищувати акцизний податок на пальне. *Слово і діло*. 2024. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2024/05/28/infografika/ekonomika/yak-kabmin-planuye-pidvyshhuvaty-akcyznyj-podatok-palne> (дата звернення: 11.06.2024).
12. Ставки податку на доходи фізичних осіб. *Podatki.gov.pl*. 2022. URL: <https://www.podatki.gov.pl/uk/zhitel-v/stavki-podatku-na-dokhodi-f-zichnikh-os-b/> (дата звернення: 14.06.2024).
13. Розмір внесків до ZUS для підприємців у 2024 році. *Unityhub Lawyers*. 2024. URL: <https://unityhub.pl/ua/rozmir-wneski-zus-2024-rik> (дата звернення: 14.06.2024).
14. Сума податку на успадкування та дарування в Польщі. *Europortal*. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/polshha/emigratsiya-polshha/suma-podatku-na-uspadkuvannia-ta-daruvannia.html> (дата звернення: 14.06.2024).
15. Гайда Ю. Акцизи на пальне: експерти порівняли ставки в Україні та ЄС. *ЦЕС*. 2023. URL: <https://ces.org.ua/akczizi-na-palne-eksperti-porivnyali-stavki-v-ukra%D1%97ni-ta-%D1%94s/> (дата звернення: 14.06.2024).
16. Вінокуров Я. Усе по 10%: скільки коштуватиме Україні радикальна податкова реформа. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/22/690660/> (дата звернення: 18.06.2024).
17. Майстренко О. В. Реформування податкової системи України — як спосіб вирішення податкових колізій. *Міністерство юстиції: вебсайт*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6905 (дата звернення: 09.10.2023).
18. Обух В., Колода Я. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html> (дата звернення: 09.10.2023).

References

1. Derzhavnyy borh Ukrayiny. (2024). *Minfin*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov> [in Ukrainian].
2. Derzhavnyy byudzheth Ukrayiny. (2024). *Minfin*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov> [in Ukrainian].
3. Dokhody derzhbyudzhetu Ukrayiny. (2024). *Minfin*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income> [in Ukrainian].
4. Aktualni PDV stavky u 2024 rotsi. (2024). URL: <https://bukhhalterskye-usluhy.ukr/uk/pdv> [in Ukrainian].
5. Onyshchenko V. M. (2024). Podatok na prybutok pidpryemstv u 2024 rotsi. *Holovbukh*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7206-platnik-podatku-na-pributok-na-zagalnih-pidstavah> [in Ukrainian].
6. Stavky PDFO u 2024 rotsi. (2024). *Ekspertus*. URL: <https://gb.expertus.com.ua/catalogues/2064> [in Ukrainian].
7. 50 mlrd dolariv z rosiyskykh aktyviv. Koly Ukrayina otrymaye hroshi i kudy zmozhe vytratyty. (2024). *BBC News Ukraina*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9ww1l2gy9wo> [in Ukrainian].
8. Nosalsky I. (2024). Ukrayina nastupnogo tyzhnya otrymaye 1,9 mlrd yevro vid YES u ramkakh Ukraine Facility. *RBK-Ukraina*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayina-nastupnogo-tizhnya-otrimae-1-9-mlrd-1718982627.html> [in Ukrainian].
9. Slutskyy B. (2023). Podatkovyy shok: yak revolyutsiyna reforma zmozhe vryatuvaty ekonomiku Ukrayiny. *UNIAN*. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/podatkoviy-shok-yak-revolyuciyna-reforma-zmozhe-vryatuvati-ekonomiku-ukrajini-12206775.html> [in Ukrainian].
10. Prykhodko A. A. (2024). Konsultatsiya po podatках u Velykobrytaniyi. *PRIKHODKO&PARTNERS*. URL: <https://prikhodko.com.ua/poslugu/migracziya-do-yevropy/velykobrytaniya/konsultacziya-po-podatkah-v-velykobrytaniyi/> [in Ukrainian].
11. Yak Kabmin planuye pidvyshchuvaty akcyznyy podatok na palne. (2024). *Slovo i dillo*. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2024/05/28/infografika/ekonomika/yak-kabmin-planuye-pidvyshhuvaty-akcyznyj-podatok-palne> [in Ukrainian].
12. Stavky podatku na dokhody fizychnykh osib. (2022). *Podatki.gov.pl*. URL: <https://www.podatki.gov.pl/uk/zhitel-v/stavki-podatku-na-dokhodi-f-zichnikh-os-b/> [in Ukrainian].
13. Rozmir vneskiv do ZUS dlya pidpryemstv u 2024 rotsi. (2024). *Unityhub Lawyers*. URL: <https://unityhub.pl/ua/rozmir-wneski-zus-2024-rik/> [in Ukrainian].
14. Suma podatku na uspadkuvannya ta daruvannya v Polshchi. (2024). *Europortal*. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/polshha/emigratsiya-polshha/suma-podatku-na-uspadkuvannia-ta-daruvannia.html> [in Ukrainian].
15. Hayda Yu. (2023). Aktsyzy na palne: eksperty porivnyaly stavky v Ukrayini ta YES. *TsE S*. URL: <https://ces.org.ua/akczizi-na-palne-eksperti-porivnyali-stavki-v-ukra%D1%97ni-ta-%D1%94s/> [in Ukrainian].
16. Vinokurov Ya. (2022). Use po 10%: skilky koshtuvatyme Ukrayini radykalna podatkova reforma. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/22/690660/> [in Ukrainian].
17. Maystrenko O. V. (2006). Reformuvannya podatkovoyi systemy Ukrayiny — yak sposib vyrishennya podatkovykh koliziy. *Ministerstvo yustytzii: vebseit*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6905 [in Ukrainian].
18. Obukh V., Koloda Ya. (2023). Yak Ukrayina reformuvatyme podatkovu systemu pislya viyny. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3688038-ak-ukraina-reformuvatime-podatkovu-sistemu-pisla-vijni.html> [in Ukrainian].